

Talanoa Fakataha

Ko e ngaahi momeniti fakalata ma'ae fanau 'a e taimi 'oku nau va'inga fakataha ai mo fēvahevahe'aki 'o fai 'a e feohi 'onau fēako'aki ai 'i ha fa'ahinga lea 'oku nau ngāue'aki. Pea 'oku 'ikai ke to e fiema'u ia ke ke 'ai ha'o taimi mavahe ke ke fakahoko ai hono ako'i kinautolu.

Siofi pea mo faka-fanongo ki he fanau pea ke talanoa mo kinautolu ki he ngaahi me'a 'oku nau manako ai.

Ko e lahiange 'a e ngaahi fo'i lea 'oku fanongo ki ai ha ki'i tamasi'i pe ko ha ki'i ta'ahine, ko e tupulekina ange ia 'o faka'ofa'ofa 'enau ako Leá.

Talanoa fekau'aki mo e ngaahi me'a 'oku ou manako ai.

Ko e hokohoko ho'o talanoa mo au, 'oku tokoni ia ke fakamālohi'i 'a 'eku pū'aki 'o e lea, ngāue'aki pea mo hono talanoa'aki pea faka'ofa'ofaange 'a e feohi 'one langa/fakatupu ha makatu'unga mālohi ke leileiange 'a 'eku laukonga.

'Oku lava ke ma'u atu 'a e ngaahi fakamatala fakamo'oni kakató 'i heni:

<https://tewhariki.tki.org.nz>

Talking Together

Te Kōrerorero

Fepātalanoa'aki Fakataha

Lea Faka-Tonga

Fepātalanoa'aki Fakataha

Talanoa 'o ngāue'aki ho'o Lea (ngaahi lea) Fakafonua

'Oku lelei 'aupito 'a e malava ke pōto'i 'a e fanau iiki 'i he ngaahi Lea Fakafonua 'o malava ai kenau ako 'o 'ilo 'o lahi hake 'i he lea Fakafonua 'e taha 'i he taimi tatau.

Ko 'etau Lea Fakafonua 'oku mahu'inga pea faka'ofu'ofa, pea 'oku hoko ko e makatu'unga lelei ki he fanau ke nau ako ai ha ngaahi Lea Fakafonua fo'ou.

Ko hono ako'i ha lea, 'oku fiema'u ha taimi ki ai. 'Oku angamaheni pe hono fuofua 'ilo'i mo mahino'i 'e he fanau 'a e Lea Fakafonua kimu'a pea nau toki lava 'o talanoa'aki mo ngāue'aki ke fakamatala'i ha me'a.

Taimi 'e ni'ihi 'oku hanga 'e he fanau 'o fakataha'i 'a e ngaahi konga kehekehe 'o e Lea Fakafonua 'oku nau lea'aki. Pea ko e founga angamaheni pe ia 'oku nau ngāue'aki 'i he taimi 'oku nau ako ai 'a e lea ko ia.

'E 'alu pe 'a e taimi, 'e malava ke hanga 'e he fanau 'o 'ilo'i 'a e faikehekehe 'o e ngaahi Lea Fakafonua, 'o malava ke nau fakatoungāue'aki 'o makatu'unga 'i he tokotaha 'oku nau talanoa ki ai.

Fakahoko ha fanga ki'i va'inga ke ako'i 'a e ongó pea mo e ngaahi fo'i leá.

Ko hono fakahoko ha fanga ki'i va'inga ke ako'i'aki 'a e ongó pea mo e ngaahi fo'i leá, 'oku tokoni lahi ia ki he fanau ke nau fakatokonga'i mo ngaahi kinautolu ke nau lava 'o pū'aki 'a e ngaahi ongo fōnetiki 'o e Lea Fakafonua, pea ko e sitepu mahu'inga 'eni ki hono ako'i 'o e laukongá, pea mo e tohi.

'E malava kemou va'inga fiefia 'i hono ngāue'aki ha ngaahi hiva, ngaahi lea 'oku ongo tatau, ngaahi talanoa, ngaahi maau pe ko ho'omou fa'u ha ngaahi hiva, maau mo ha fanga ki'i kananga fo'ou.

Laukonga pea mo e Fananga

Ko e ngaahi tohi talanoa kotoa pē 'oku nau poupu'i 'a e longai fanau ke nau fiefia mo a'usia ha ngaahi fo'i lea, ngaahi kupu'i lea mo ha ngaahi fakamatala kehekehe.

Ko hono talanoa'i ha ngaahi talanoa fekau'aki mo e kaha'u pe ko ha ngaahi me'a kuo 'osi hoko, 'oku tokoni lahi ia ki he fakalalakaka 'a e ngaahi misi, ngaahi fakakaukau, pea mo e ngaahi fifili 'a e fanaú, fekau'aki pea mo e fo'i mamani.

'Oku lelei ke tukuange ha faingamālie 'o e fanau ke nau fiefia hono lau mo fanongo ki he ngaahi tohi talanoá, 'o fakataua ki he 'enau fiema'u mo 'enau manako. Pea te nau ongo'i 'oku mahu'inga 'a e ngaahi me'a 'oku nau sai'ia ai, pea mo 'enau ngaahi fakakaukau.

Taimi 'e ni'ihi 'oku manako pe fanau 'i he peesi pe 'e taha 'o e tohi talanoa, pe ko 'enau sio pe he fakatātā, pē ko hono toutou lau ha tohi talanoa tatau 'i he taimi kotoa pē. 'Oku faka'ofu'ofa pe ia kapau he 'ikai ke lau ha tohi ia 'o 'osi ha taimi.

Fakafehu'i mo fepōtalanoa'aki pea mo e fanau

Ko hono fakafehu'i pea mo e fepōtalanoa'aki mo e longai fanau 'i hono tali 'enau ngaahi talanoa pea mo 'enau ngaahi fehu'i, 'oku fu'u mahu'inga ki he tupulekina honau fanga ki'i 'atamai.

'Oku malava heni ke ngāue'aki 'e he longai fanau ha ngaaho founga fo'ou, mgaahi ongo fo'ou, ngaahi lea mo e sētesi fo'ou, pea ke nau ako foki ke nau pōto'i 'i he fehi 'onau tukuange ha faingamālie ki he fanau kehe ke nau talanoa.

Te ke lava 'o tokoni ke hokohoko lelei atu 'enau talanoa kapau te ke hanga 'o faka'ai'ai mo poupu lelei ki he me'a 'a e fanau 'oku fai mo fakatokonga'i.

'I he 'osi ho taimi, 'oange ha faingamālie ma'ae fanau ke nau tali atu 'o fakataua ki he 'enau fiema'u mo 'enau founga 'i he ngaahi ongó, leá, pea mo e fakafotunga.

Fakamatala Lea

Ko e fepōtalanoa'aki fakatahá, fekau'aki pea mo e me'a kotoa pē, 'oku ne tokoni'i 'a e fanau ke nau mahino'i 'a e fo'i mamani, 'oku nau ako mo e ngaahi lea fo'ou, pea mo e anga 'a hono ngāue'aki. 'Oku malava ke ke fakahoko e ngaahi founga kehekehe ke tokoni'i 'aki ho'o tamasi'i/ta'ahine;

- » Talanoa mo fakamatala'i 'a e ngaahi me'a 'oku hoko 'i he 'ataakai, kae tautau tefito ki he ngaahi me'a 'oku fakatokonga'i 'e he fanau.
- » Fakamatala'i 'a e me'a pe ko e ngāue 'oku ke lolotonga fakahokó, hangē ko e sitepu 'oku ke fou ai 'i he taimi 'oku ke fakahoko ai ha feime'atokoni.
- » Ngāue'aki 'a e ngaahi lea pea mo e hingoa totonu, pea mo e ngaahi lea kehekehe 'oku ala ngāue'aki ki he me'a tatau pe 'uhinga tatau. Hangē ko 'eni, "Oku ou sivi 'a e mahoa'a 'i he me'a sivi. 'Oku ou lulululu ia ki hema mo mata'u."